

STRESZCZENIE WYNIKÓW

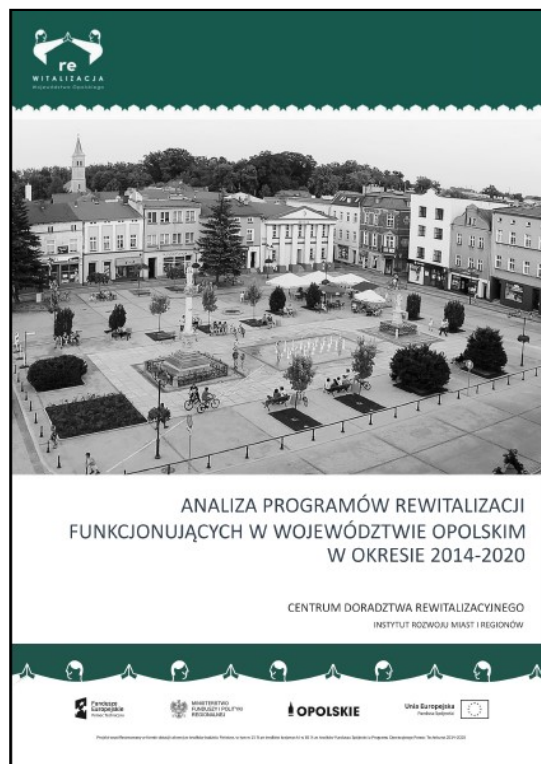
Analizy programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020¹

Podstawowe informacje o analizie:

Główny cel analizy - pogłębiona ocena gminnych i lokalnych programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim od 2014 roku i zdiagnozowanie potrzeb oraz wskazanie wyzwań rewitalizacyjnych do 2027 r.

Strategiczne obszary problemowe analizy:

- analiza zapisów programów rewitalizacyjnych, pod kątem: celów i kierunków działań, zdiagnozowanych problemów, obszarów wskazanych do rewitalizacji, systemów wdrażania, mechanizmów włączenia społecznego, monitorowania i sprawozdawczości;
- identyfikacja problemów i wąskich gardel na etapie programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji działań rewitalizacji oraz budowania partycypacji;
- monitoring stopnia realizacji programów rewitalizacji na poziomie lokalnym, w tym ocena realizacji projektów (działań) objętych ww. programami;
- analiza potrzeb rewitalizacyjnych na obszarach miejskich i wiejskich, z perspektywy gmin województwa opolskiego po 2020 roku;
- przygotowanie instytucjonalne JST do opracowania gminnych programów rewitalizacji oraz wdrożenia narzędzi rewitalizacyjnych wynikających z ustawy;
- sformułowanie dobrych praktyk i wyzwań pod kątem opracowania programów rewitalizacyjnych oraz zaleceń dla samorządu województwa, w tym dla Zespołu ds. rewitalizacji na lata 2021-2027.

Wykonawca: Instytutu Rozwoju Miast i Regionów
pod redakcją: Katarzyny Spadło i dr Aleksandra Jadach-Sepiolo

Raport końcowy:
<https://rewitalizacja.opolskie.pl/>

Okres realizacji: od 8 kwietnia do 21 grudnia 2020 r.

Metody i techniki badawcze zastosowane w analizie:	
analiza desk research	<ol style="list-style-type: none"> 31 programów rewitalizacyjnych województwa opolskiego (2 GPR i 29 LPR) badania, analizy i ewaluacje (krajowe i regionalne) w zakresie rewitalizacji ustawy, rozporządzenia i wytyczne w zakresie rewitalizacji sprawozdania, raporty z monitorowania programów rewitalizacyjnych WO
badania kwestionariuszowe CAWI	71 gmin województwa opolskiego
panele dyskusyjne	<ol style="list-style-type: none"> warsztat z Zespołem ds. rewitalizacyjnym warsztat z przedstawicielami gmin województwa opolskiego

¹ Analiza zrealizowana została w ramach zadania polegającego na wzmocnieniu zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych, wdrażanego na poziomie regionalnym od 1.11.2019 roku do 31.12.2022 roku, w ramach umowy dotacji udzielonej przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (o nr DPT/BDG-II/POPT/264/19 z 19 grudnia 2019 roku z póź. zm.)

Rewitalizacja w województwie opolskim w latach 2014-2020 – gminy realizujące PR

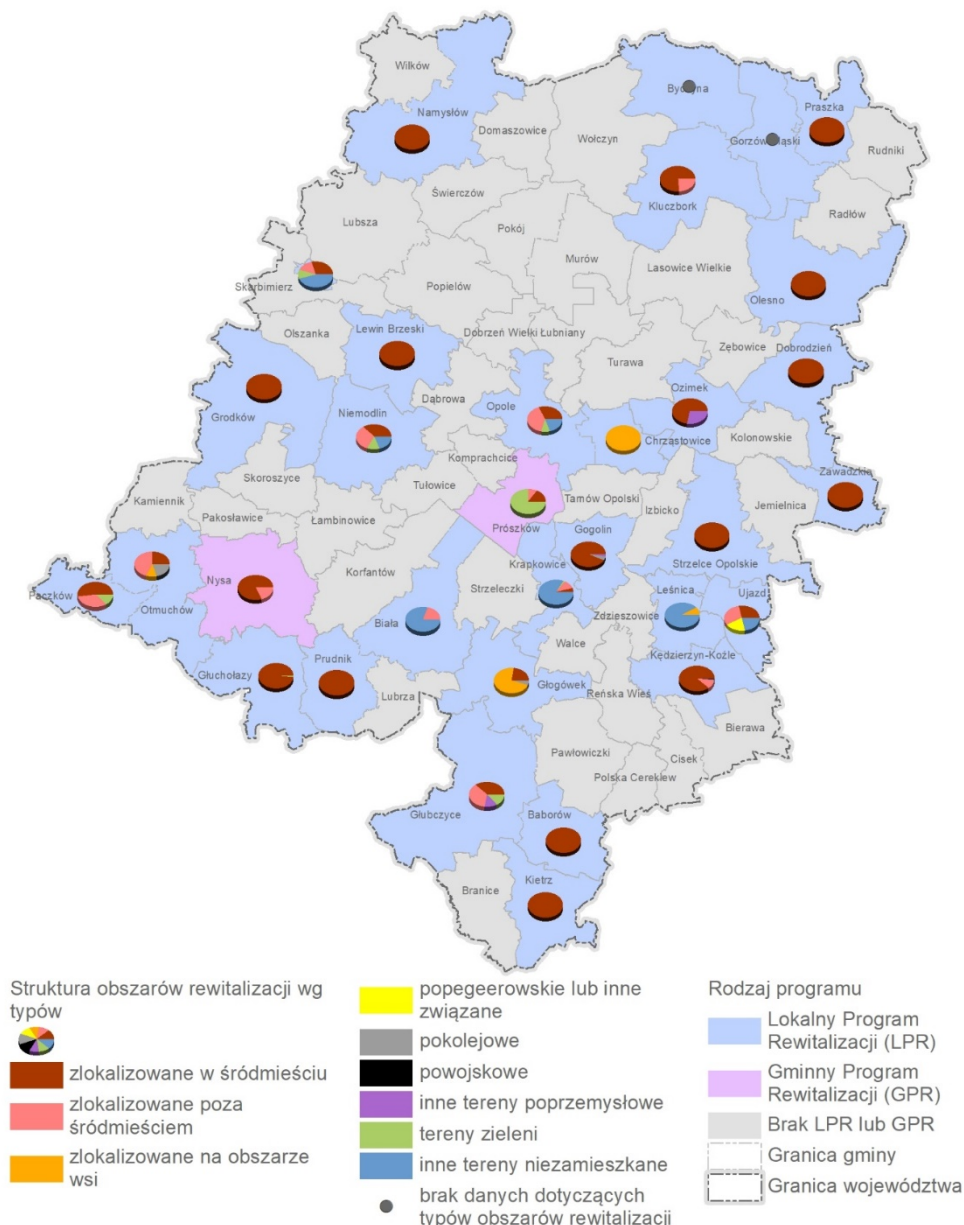
W województwie opolskim obowiązują 32 programy rewitalizacji²:

- 2 programy opracowane na podstawie ustawy o rewitalizacji (Nysa, Prószków) – Gminne Programy Rewitalizacji (GPR)
- 29 Lokalnych Programów Rewitalizacji (LPR)
- 1 PR gminy wiejskiej Chrząstowice, który nie był wpisany do wykazu programów UMWO.

Gminy wiejskie zostały wyłączone ze wsparcia działań rewitalizacyjnych w ramach RPO WO 2014-2020.

Głównym czynnikiem decydującym o trybie opracowania programu był krótszy czas opracowania LPR, a także brak potrzeby skorzystania z narzędzi proponowanych przez u.o.r.

Mapa 1. Zróżnicowanie struktury obszarów rewitalizacji w gminach województwa opolskiego

Źródło: Analiza programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., s. 25

² 31 PR zostało wpisanych na listę IZ RPO WO 2014-2020. Wśród gmin miejsko-wiejskich było jedynie 5 gmin, które nie opracowały programów (Kolonowskie, Korfantów, Tułowice, Wołczyn i Zdzieszowice).

Powody uruchamianych procesów rewitalizacyjnych przez gminy opolskie: występowanie w ich granicach zdegradowanych terenów, na których oprócz problemów społecznych (np. ubóstwo, bezrobocie), zdiagnozowano problemy gospodarcze (np. niski stopień przedsiębiorczości), środowiskowe (np. niska emisja), przestrzenno-funkcjonalne (np. zaniedbane przestrzenie publiczne) oraz techniczne (degradacja obiektów budowlanych).

Ludzie i powierzchnia obszarów rewitalizacyjnych:

- ✓ na obszarach rewitalizacji w województwie opolskim zamieszkuje prawie 150 000 osób, a więc co piąty mieszkaniec gmin, gdzie prowadzona jest rewitalizacja;
- ✓ powierzchnia wyznaczonych obszarów zdegradowanych w województwie opolskim jest najmniejsza wśród polskich regionów (wynika to z wielkości województwa i z wyłączenia gmin wiejskich z dofinansowania w ramach RPO WO 2014-2020. Łączna powierzchnia obszarów zdegradowanych w województwie wynosi 30 263 ha i stanowi 3,22% powierzchni województwa. Natomiast 25,3% obszarów rewitalizacji stanowi powierzchnię obszarów zdegradowanych;
- ✓ na zasięg przestrzenny obszarów rewitalizacji największy wpływ miała kumulacja negatywnych zjawisk w sferze społecznej, a w drugiej kolejności w przestrzenno-funkcjonalnej.

Ogólna charakterystyka obszarów województwa opolskiego bez programów rewitalizacji

W województwie opolskim programy rewitalizacji nie obowiązują w 5 gminach miejsko-wiejskich oraz w prawie wszystkich (34) gminach wiejskich:

- ✓ większość gmin wiejskich nie dostrzegała szczególnych potrzeb rewitalizacyjnych;
- ✓ 3 gminy wiejskie (Łambinowice, Olszanka, Dąbrowa) wskazały, że pomimo braku PR w gminie realizowane są zadania o takim charakterze rewitalizacyjnym (wdrażane jako narzędzia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich lub na podstawie strategii rozwoju gminy);
- ✓ 19 gmin (4 miejsko-wiejskie i 15 wiejskich) wskazało, że na ich terenach można dostrzec obszary, które cechuje koncentracja negatywnych zjawisk, wymagających zastosowania polityki rewitalizacyjnej. Jako miejsca koncentracji negatywnych zjawisk w większości wskazano tereny wiejskie (78,94%), jedynie jedna trzecia JST wskazała, że problemy koncentrują się w centrach;
- ✓ 23 gminy (58,9%) stwierdziły brak konieczności prowadzenia działań w ramach rewitalizacji ze względu na zrównoważone zarządzanie rozwojem gminy i korzystne położenie geograficzne. Ta opinia powinna być traktowana jako adekwatna również w odniesieniu do nowej perspektywy.

Brak programów rewitalizacji w gminach wiejskich wynika z zasad regionalnych, które nie przewidywały finansowania ze środków UE procesów rewitalizacji na terenach wiejskich.

Główne bariery w działaniach rewitalizacyjnych w województwie opolskim

Poniższa tabela pokazuje trudności w realizacji programów rewitalizacyjnych, w tym przedsięwzięć w nich przewidzianych na zróżnicowanych etapach zarządzania procesem rewitalizacji.

Tabela 1. Bariery w realizacji programów rewitalizacyjnych w województwie opolskim

Etap wdrażania PR	„Wąskie gardła” w działaniach rewitalizacyjnych
programowanie rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ obowiązek uwzględnienia w analizie delimitacyjnej oceny koncentracji negatywnych zjawisk w sferach pozaspółecznych, zwłaszcza technicznej, gospodarczej i środowiskowej; ▪ spójne przejście od identyfikacji negatywnych zjawisk w delimitacji obszaru rewitalizacji do – oceny ich przyczyn w diagnozie pogłębionej; ▪ zachowanie ciągu przyczynowo-skutkowego w przechodzeniu od diagnozy do sformułowania celów i określenia przedsięwzięć; ▪ trudności z prawidłową identyfikacją obszaru zdegradowanego i jego opisaniem w sposób zgodny z Wytycznymi (np. obszary wyznaczone w sposób nieprecyzyjny lub obejmujące całość gminy bądź jej znaczącą większość);

<p>wdrażanie i zarządzanie procesem rewitalizacji, w tym wykorzystanie narzędzi ustawy o rewitalizacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w większości gmin brak odrębnej struktury do zarządzania procesem rewitalizacji (zbyt duże obciążenie możliwości kadrowych i organizacyjnych JST); ▪ brak świadomości znaczenia i roli Komitetu Rewitalizacji, co wynika z niewielkiego zaawansowania prowadzenia działań rewitalizacyjnych w oparciu o ustawę o rewitalizacji (GPR); ▪ gminy posiadające GPR nie korzystały z narzędzi u.o.r.: nie planowano utworzenia Specjalnej Strefy Rewitalizacji ani opracowania miejscowego planu rewitalizacji; brak zainteresowania aktualizacją polityki planistycznej oraz problematyką wyłączeń i ułatwieniami w zaspokajaniu roszczeń majątkowych w stosunku do wyremontowanych nieruchomości; ▪ brak wiedzy merytorycznej pracowników JST z zakresu możliwości wykorzystania u.o.r. i prawnej dot. organizacji procedur przy opracowaniu GPR; ▪ ograniczone możliwości finansowe gminy i brak zewnętrznych źródeł finansowania uniemożliwiających przystąpienie do działań;
<p>monitorowanie i ewaluacja działań rewitalizacyjnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pomiar stopnia realizacji programu (nie tylko przedsięwzięć); ▪ określanie wartości bazowych i docelowych wskaźników (wyłączne wskazywanie pożądanego trendu zmian); ▪ brak szczegółowych założeń systemu (wyłącznie ogólne wytyczne); ▪ brak oceny wpływu realizowanych projektów na stan obszaru rewitalizacji (monitorowanie działań za pomocą wskaźników produktu i rezultatu); ▪ nie badano związków między skutkami realizowanych przedsięwzięć a stanem zjawisk kryzysowych obszaru rewitalizacji; ▪ w większości PR - brak narzędzia do monitorowania, np. karty lub macierzy ułatwiającej zbieranie danych i informacji na potrzeby monitorowania; ▪ tylko 4 JST działania monitoringowe zakończył raportem, a jeśli był nie zawierał podsumowania (oceny postępów w realizacji programów ani analizy ryzyk związanych z brakiem realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych);
<p>partycypacja w rewitalizacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ brak lub ograniczone włączenie społeczne na etapie monitorowania, przy mocnej współpracy i komunikacji z podmiotami zew. przy programowaniu³; ▪ ograniczone zainteresowanie procesem rewitalizacji społeczności lokalnej ; ▪ na etapie wdrażania proces uspołecznienia odnosił się głównie do konsultowania raportów z monitorowania postępów w realizacji celów zakładanych w programach rewitalizacji oraz współpracy przy wypracowaniu koncepcji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.; ▪ brak stosowania dojrzałych form partycypacji - Komitetów Rewitalizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Analizy programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r

Stan zaawansowania działań rewitalizacyjnych w regionie

Na dzień badania większość przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest w trakcie realizacji lub nawet nie została rozpoczęta⁴:

- ✓ zrealizowano niespełna 21,9% łącznej liczby zaplanowanych przedsięwzięć podstawowych, przy czym projekty w trakcie realizacji stanowią 24,4%. Oznacza to, iż pod względem liczby przedsięwzięć stan zaawansowania działań rewitalizacyjnych w regionie wynosi 46,3% planu. Niepokoi dość wysoka liczba przedsięwzięć, których wdrożenia nie uruchomiono do dnia badania (158 szt.) oraz z których zrezygnowano (36 szt.), które łącznie obejmują 53,7% planowanych działań;
- ✓ z łącznej kwoty zakładanej w programach w wysokości 1 432 171 641,45 zł do dnia badania wydatkowano środki na poziomie 597 065 075,84 zł (41,69%);

³ W wyniku wsparcia procesów opracowania programów rewitalizacji z początkiem 2014 roku, nastąpiła m.in. implementacja praktyk partycypacyjnych w gminach opracowujących PR w okresie 2014-2020. Umożliwiło to skuteczne przygotowanie samorządów opolskich do procesu opracowania programu w procedurze u.o.r. – z perspektywy włączenia społecznego.

⁴ Stopień realizacji PR Wykonawca przeanalizował gł. w ujęciu wydatkowym, ze względu na brak informacji o rezultatach prowadzonych działań (tylko 8 JST prowadziło monitoring). Na bazie stworzonego przez siebie załącznika do ankiety, pozyskał odpowiednie informacje.

- ✓ interwencje rewitalizacyjne w gminach miejskich (gł. tych największych) odznaczają się najwyższą średnią liczbą zrealizowanych i będących w trakcie przedsięwzięć (w stosunku do średniej liczby projektów zaniechanych) - w szczególności w Opolu;

Gminy miejskie charakteryzuje wyższy niż w gminach miejsko-wiejskich wskaźnik realizowanych projektów, z uwagi na ich lepsze przygotowanie do realizacji działań, również pod kątem finansowym;

- ✓ dużo przedsięwzięć jeszcze nie rozpoczęto (43,7%), a z 10,0% całkowicie zrezygnowano (z uwagi na brak zewnętrznego dofinansowania);
- ✓ najmniej skuteczna jest realizacja przedsięwzięć w gminach posiadających GPR, gdzie średnia liczba projektów, z których zrezygnowano i których nie podjęto, jest większa o ponad połowę od przedsięwzięć zakończonych i obecnie realizowanych.

Na szczególną uwagę zasługuje gmina wiejska - Chrzęstowice (gmina systemowo wyłączona ze wsparcia w ramach RPO WO 2014-2020), która nie zrezygnowała z wdrożenia żadnego z projektów i jako jedyna podjęła się realizacji wszystkich zaplanowanych działań. Jej działania nie były uzależnione aż tak bardzo od dofinansowania zewnętrznego jak w przypadku pozostałych samorządów. Przypadek ten przeczy prawidłowości zaobserwowanej na poziomie krajowym, że w gminach wiejskich realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest mniej skuteczna. Tam też skala interwencji została dopasowana do faktycznych możliwości finansowych sa-

W gronie gmin opolskich realizujących politykę rewitalizacyjną można również wskazać liderów wyróżniających się wyższą niż przeciętna aktywnością projektową. Są to m.in. Kędzierzyn-Koźle, Kluczbork, Opole, Głuchołazy, Olesno. Na wyróżnienie zasługuje również Prudnik, który konsekwentnie prowadzi działania rewitalizacyjne od 2004 r., włączając w tę politykę możliwości programów transgranicznych.

Tabela 2. Stopień realizacji programów rewitalizacyjnych w województwie opolskim – w ujęciu finansowym

Główne kategorie realizacji PR w ujęciu finansowym		PR/LPR	GPR	Razem
Wartość projektów wynikających z PR w zł		1 282 081 617,36 zł	150 090 024,09 zł	1 432 171 641,45 zł
Poniesione koszty na realizację projektów		559 292 477,75 zł	37 772 598,09 zł	597 065 075,84 zł
Poziom finansowania projektów	▪ ze środków własnych JST	37,43%	39,32%	37,55%
	▪ ze źródeł zewnętrznych (m.in. RPO WO 2014-2020, POIiŚ, pozostały krajowy wkład publiczny) ⁵	44,15%	53,27%	44,73%
	▪ ze środków prywatnych	18,44%	7,41%	17,74%
Średnia wartość projektu rewitalizacyjnego		3 804 396,49 zł	6 253 751,00 zł	3 967 234,46 zł
Średnia wartość projektów wynikających z PR - w przeliczeniu na program		42 736 053,91 zł	75 045 012,05 zł	44 755 363,80 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Analizy programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r.

⁵ Samorzady pozyskały z RPO WO 2014-2020 środki w łącznej wysokości 173 628 604,44 zł (65,01% wszystkich zewnętrznych funduszy finansujących procesy rewitalizacji w regionie). Z programów rządowych o zasięgu krajowym pochodzi finansowanie w wysokości 17 861 542,55 zł (6,69%), natomiast z innych funduszy UE (np. POIiŚ) – 34 016 690,19 zł (12,74%). Pozostałe fundusze zewnętrzne - 41 555 258,26 zł (15,56%) to m.in. środki własne jednostek budżetowych gminy i samorządowych jednostek kultury współfinansujących część przedsięwzięć, fundusze pozyskane z Banku Gospodarstwa Krajowego S.A. na zadania o charakterze mieszkaniowym, a także pomoc finansowa udzielona przez samorząd szczebla powiatowego.

Biorąc pod uwagę słabe zaawansowanie działań i silne uzależnienie od środków zewnętrznych, istnieje ryzyko nieosiągnięcia w pełni zakładanych celów na zakończenie obowiązywania programów rewitalizacji, czyli na koniec 2023 r.

Głównym motywatorem w procesie wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych była dostępność zewnętrznych funduszy, które dominują w strukturze finansowej tych działań. Z kolei brak funduszy prawie zawsze przesądzał o odstąpieniu od realizacji projektu lub o odłożeniu go w czasie.

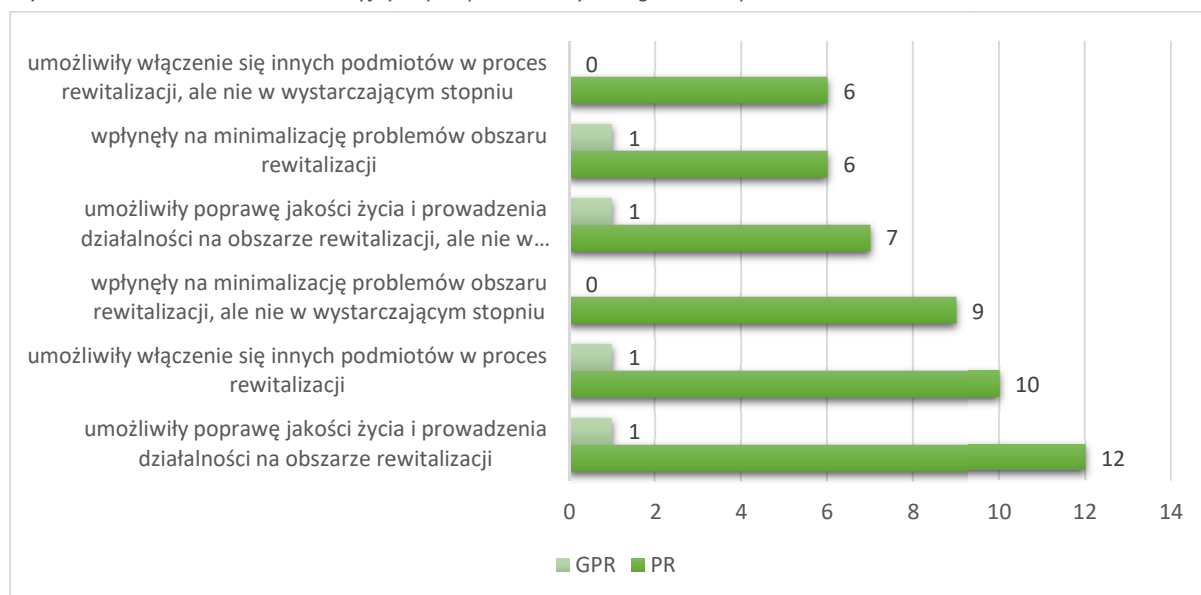
Środki dostępne w ramach RPO WO 2014-2020 - stanowią około jednej trzeciej wszystkich wydanych środków i aż 65% wszystkich środków pochodzących ze źródeł zewnętrznych. Tak duży udział wsparcia z regionu zapewnia stabilność w planowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych, jednak w dłuższej perspektywie prowadzi do uzależnienia finansowego gmin. Liczby te odbiegają od wartości zbiorczych dla całego kraju, gdzie dominuje finansowanie działań rewitalizacyjnych ze środków własnych. Może to świadczyć o niższym znaczeniu działań rewitalizacyjnych w województwie opolskim w stosunku do innych polityk rozwojowych.

Ocena działań rewitalizacyjnych zrealizowanych w Opolskiem w okresie 2014-2020

W opinii przedstawicieli gmin działania rewitalizacyjne zostały dobrze dopasowane do potrzeb obszarów rewitalizacji. Przyczyn nieosiągnięcia zakładanych efektów upatruje się wyłącznie w braku możliwości finansowych, tj. niepozyskania zewnętrznego dofinansowania (31,2% odpowiedzi), oraz w zbyt małej liczbie wdrożonych przedsięwzięć (18,7%), co można tłumaczyć tym, że w chwili prowadzenia badania programy rewitalizacji były w trakcie realizacji. Główne efekty działań rewitalizacyjnych:

- ✓ w opinii największej liczby JST (40,6% respondentów z 32 gmin opolskim realizujących PR) prowadzone działania rewitalizacyjne okazały się najbardziej skuteczne, jeśli chodzi o poprawę jakości życia mieszkańców i poprawę warunków prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji;
- ✓ w mniejszym stopniu ankietowani byli zadowoleni z włączenia się innych podmiotów w proces rewitalizacji (34,3%), a 18,7% uznało ten aspekt prowadzonych działań za nie do końca skuteczny;
- ✓ w przypadku skuteczności zmniejszenia się problemów obszaru rewitalizacji przeważały oceny negatywne – dla 28,1% ankietowanych ten aspekt działań okazał się nie całkiem satysfakcjonujący. Przeciwnego zdania było 21,8% ankietowanych, twierdząc, że prowadzone działania skutecznie ograniczyły problemy obszaru. Pozostali respondenci nie wypowiedzieli się na ten temat.

Wykres 1. Ocena działań rewitalizacyjnych przeprowadzonych w gminach opolskich

Źródło: Analiza programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., badanie CAWI z JST, n=32, s. 42.

Istniejące w ramach obecnego RPO WO mechanizmy i instrumenty wsparcia procesu rewitalizacji zapewniły gminom stabilność finansową i w dużej mierze wpłynęły na skuteczność prowadzonych działań. Dlatego gminy wiążą z funduszami unijnymi duże nadzieje na finansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kolejnej perspektywie finansowej.

Gminy województwa opolskiego wobec nowej perspektywy UE 2021-2027

W ramach badania terenowego zadano gminom pytanie o plany uruchomienia procesu w procedurze u.o.r., w związku z zakończeniem w 2023 r. okresu przejściowego dla programów uchwalanych w trybie u.s.g., określonego w art. 52 ust. 1 u.o.r. Łącznie 19 samorządów zadeklarowało opracowanie GPR w miejsce istniejącego lokalnego programu rewitalizacji, natomiast kolejne 11 nie jest zainteresowane kontynuowaniem polityki rewitalizacyjnej w swoich gminach. Tylko w jednej gminie rozpoczęto prace związane z opracowaniem GPR.

Zgodnie z projektem Umowy Partnerstwa jedynie gminny program rewitalizacji będzie podstawą do ubiegania się o środki UE na działania rewitalizacyjne.

Tabela 3. Liczba gmin województwa opolskiego deklarujących przystąpienie do opracowania GPR w podziale na typ programu

Deklaracje dot. przygotowania GPR	Typ programu	Liczba gmin	Wykaz gmin
Deklaracja opracowania GPR w miejsce istniejącego LPR	PR/LPR	19	Krapkowice, Ujazd, Paczków, Biała, Strzelce Opolskie, Głogówek, Kietrz, Prudnik, Grodków, Kluczbork, Leśnica, Głuchołazy, Niemodlin, Opole, Dobrodzień, Kędzierzyn-Koźle, Zawadzkie, Ozimek, Byczyna
Rozpoczęcie prac związanych z przygotowaniem GPR	PR/LPR	1	Olesno
Deklaracja zainteresowania opracowaniem programu rewitalizacji w przyszłej perspektywie	brak PR	4	Łambinowice, Olszanka, Pokój, Dąbrowa

Źródło: Analiza programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., badanie CAWI z JST, n=69, s. 109.

Pilna potrzeba modyfikacji brzmienia art. 52 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, znosząca barierę uniemożliwiającą rozpoczynanie ustawowej ścieżki opracowania programu rewitalizacji w razie realizacji przedsięwzięć w oparciu o PR/LPR, stanowiła jedną z rekomendacji raportu końcowego *Badania systemu zarządzania i wdrażania procesów rewitalizacji w Polsce*⁶. 9 grudnia 2020 r. Sejm rozpatrzył poprawki Senatu do ustawy o zmianie niektórych ustaw wspierających rozwój mieszkalnictwa i ostatecznie dokonał modyfikacji brzmienia art. 52 ust. 1: „Do dnia 31 grudnia 2023 r. dopuszcza się realizację przedsięwzięć wynikających z programu zawierającego działania służące wyprowadzeniu obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego, przyjmowaną uchwałą rady gminy, bez uchwalania gminnego programu rewitalizacji.”

Do dnia 31 grudnia 2023 r. możliwe będzie jednoczesne prowadzenie procesu rewitalizacji w oparciu o lokalne programy rewitalizacji oraz podejmowanie uchwał w procedurze opracowania gminnego programu rewitalizacji.

Wśród innych istotnych rekomendacji sformułowanych przez ww. Wykonawcę, w stosunku do krajowej i regionalnej polityki rewitalizacyjnej, znalazły się także zalecenia dot.:

⁶ A. Jadach-Sepiolo (red.), *Badanie systemu zarządzania i wdrażania procesów rewitalizacji w Polsce*; konsorcjum: ECORYS oraz Instytut Rozwoju Miast i Regionów, 2020 r. Większość programów rewitalizacji, opracowanych na podstawie prawnej innej niż ustawa o rewitalizacji, zakłada realizację przedsięwzięć do końca 2023 r., czyli do końca okresu przejściowego wskazanego w art. 52 ustawy o rewitalizacji. Oznacza to, że wobec braku zmiany przepisów, od 2024 r. gminy nie mogły podejmować działań rewitalizacyjnych z mocy prawa. Przed zmianą drugie zdanie art. 52 ust. 1 brzmiało: „W takim przypadku wyznaczenie w drodze uchwały obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, Strefy, a także uchwalenie miejscowego planu rewitalizacji nie jest dopuszczalne”.

- ✓ uzupełnienia systemu o narzędzie finansowe dedykowane rewitalizacji;
- ✓ wprowadzenia systemu zachęt dla podmiotów prywatnych, aby ich działania stały się częścią programów rewitalizacji;
- ✓ usprawnienie systemu monitorowania rewitalizacji w regionach;
- ✓ wypracowania narzędzia wspierającego rewitalizację dedykowaną obszarom wiejskim;
- ✓ upowszechnianie wyników projektów modelowych i pilotażowych wyjaśniających korzyści ze stosowania narzędzi ustawowych;
- ✓ wykorzystywanie potencjału i możliwości lokalnych społeczności w planowaniu i realizacji działań prowadzonych na obszarach objętych rewitalizacją⁷.

Zapotrzebowanie gmin polskich w zakresie wsparcia rewitalizacji w okresie 2021-2027

Wśród działań rozwojowych planowanych w perspektywie 2021-2027 gminy najczęściej wskazują zagospodarowanie przestrzeni publicznych (28 wskazań w grupie gmin z PR oraz 16 bez PR). Około dwie trzecie gmin do ważnych obszarów zalicza też interwencję w sferze: technicznej (mieszkalnictwo i drogownictwo), środowiskowej (ochronę powietrza) i społecznej (kultura i włączenie społeczne).

Wyzwania rozwojowe gmin WO w obszarze rewitalizacji w perspektywie do 2027 związane są gł. ze sferą przestrzenno-funkcjonalną i techniczną. Cieszyć może chęć prowadzenia działań w sferze środowiskowej, jak i kontynuacja przedsięwzięć w sferze społecznej, natomiast niedostateczną wagę wciąż przykładają do działań w sferze gospodarczej.

W grupie gmin bez PR przodują jednak potrzeby w zakresie drogownictwa (18 JST) oraz ochrony powietrza (16 JST). Mniej respondentów wiąże przyszłe plany z rynkiem pracy i przedsiębiorczością (razem 28,16% odpowiedzi), edukacją (31%) i dostępnością komunikacyjną (25,35%).

Szczegółowe dane na temat planowanych działań rozwojowych po 2020 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 4. Planowane przez gminy województwa opolskiego działania rozwojowe po 2020 r.

Typ programu	Działania rozwojowe obszaru problemowego po 2020 r.								
	drogownictwo	dostępność komunikacyjna	zagospodarowanie przestrzeni publicznych	ochrona powietrza	mieszkalnictwo	edukacja	kultura	włączenie społeczne	rynek pracy i przedsiębiorczość
PR	18	9	26	19	19	12	16	16	13
GPR	2	1	2	1	2	0	2	2	1
bez PR	18	8	16	18	6	10	11	10	6
razem	38	18	44	38	27	22	29	28	20

Źródło: Analiza programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., badanie CAWI z JST, n=71, s.115.

Wszystkie gminy realizujące obecnie politykę rewitalizacyjną w regionie, z wyjątkiem jednej, zadeklarowały potrzebę wsparcia zewnętrznego na działania rewitalizacyjne w latach 2021-2027. Najwięcej, bo aż 30 z nich, wyraża zapotrzebowanie na bezzwrotne wsparcie ze środków unijnych, a 7 byłoby

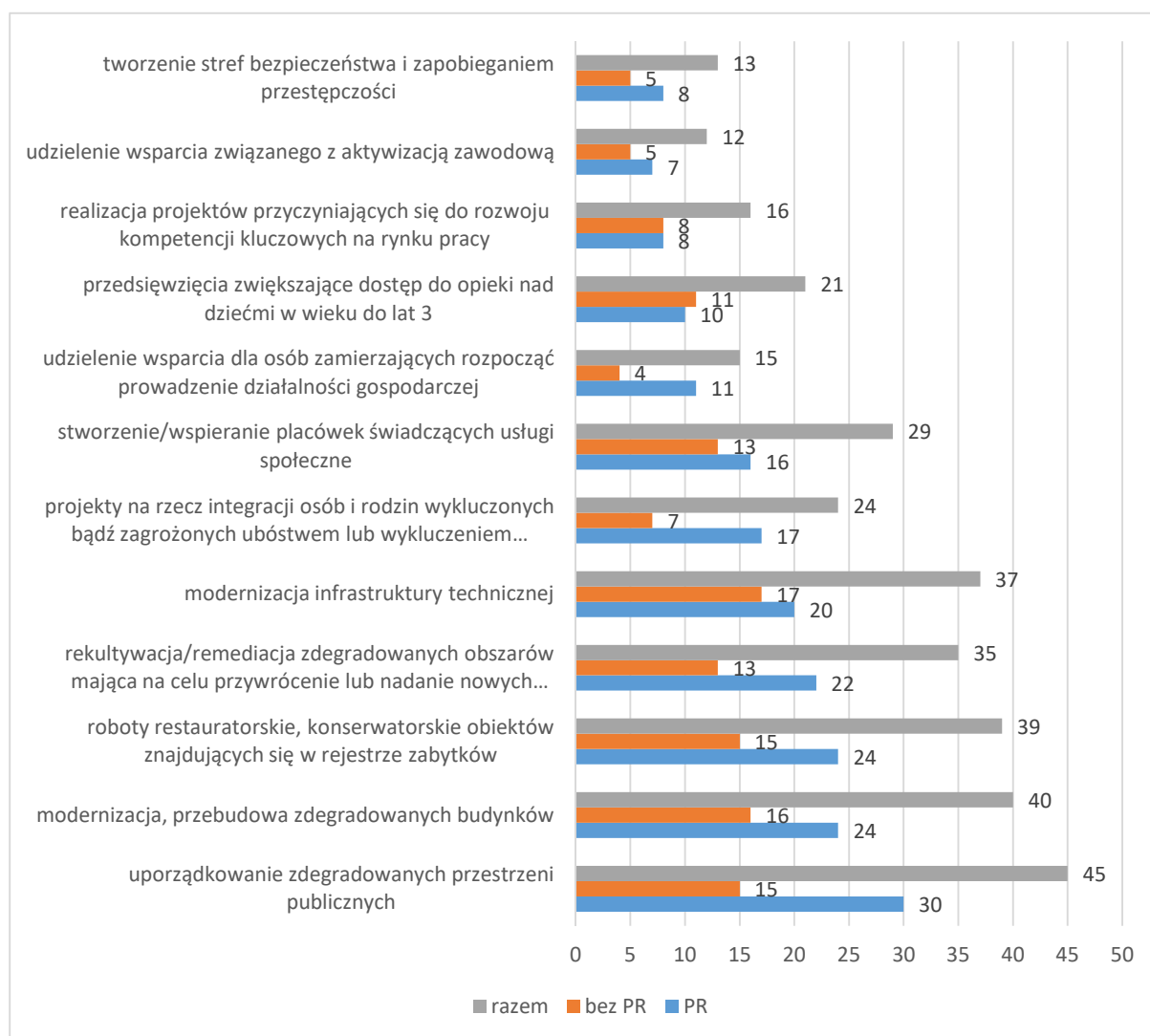
⁷ Zob. A. Jadach-Sepiolo (red.), *Badanie systemu zarządzania i wdrażania procesów rewitalizacji w Polsce*; op. cit. s. 331-334.

zainteresowanych także wsparciem zwrotnym z tego źródła. W następnej kolejności zainteresowaniem cieszy się bezzwrotne wsparcie pochodzące z innych programów krajowych (22 odpowiedzi) i z Programu Odnowy Wsi (20 odpowiedzi).

Analizie przyszłych potrzeb rewitalizacyjnych poddano również gminy wiejskie, które zostały wykluczone z możliwości prowadzenia działań rewitalizacyjnych przy wsparciu środków RPO WO 2014-2020 oraz 3 gminy miejsko-wiejskie, które do tej pory nie prowadziły tej polityki. Jak wynika z badania, w prawie połowie gmin nieposiadających programów rewitalizacji (48,72%) wskazano potrzebę wsparcia ze środków unijnych w perspektywie finansowej 2021-2027.

Poniżej na wykresie zilustrowano główne działania rewitalizacyjne planowane do realizacji przez gminy opolskie w kolejnej perspektywie. Szczegółowe dane ten na temat opisane zostały pod wykresem.

Wykres 2. Planowana realizacja projektów z zakresu rozwoju lokalnego przez gminy województwa opolskiego w perspektywie finansowej 2021-2027 (liczba wskazań JST)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Analizy programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., badanie CAWI z JST, n=71, s. 117.

W nadchodzących latach gminy województwa opolskiego planują realizację szeregu projektów o charakterze rozwojowym. W głównej mierze mają odnosić się one do:

- **sfery przestrzenno-funkcjonalnej:** uporządkowanie zdegradowanych przestrzeni publicznych (63,38% odpowiedzi);

- sfery technicznej: projekty z zakresu modernizacji, przebudowy zdegradowanych budynków (56,33% respondentów); roboty restauratorskie, konserwatorskie obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków (54,93%); modernizacja infrastruktury technicznej (52,11% odpowiedzi) oraz rekultywacja zdegradowanych obszarów mających na celu przywrócenie lub nadanie nowych funkcji użytkowych (49,29% JST);
- sfery społecznej, do których należą w szczególności projekty na rzecz: stworzenia/wspierania placówek świadczących usługi społeczne – 40,84% JST; integracji osób i rodzin wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem (33,8%); zwiększenia dostępu do opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (29,57%).

Polityka rewitalizacyjna w województwie opolskim do 2030 roku - zalecenia Wykonawcy

Wykonawca w toku badania sformułował poniższe propozycje zaleceń w stosunku do realizowanych działań rewitalizacyjnych w województwie opolskim. Poniższe rekomendacje koncentrują się zarówno na zaleceniach w stosunku do JST oraz do Zespołu ds. rewitalizacyjnego w UMWO, jak i do Instytucji Zarządzającej RPO WO 2014-2020. Ostateczny kierunek wsparcia rewitalizacyjnego ze środków UE uzależniony będzie od kształtu Umowy Partnerskiej, wytycznych dot. rewitalizacji w perspektywie 2021-2027 oraz zapisów wynegocjowanych w regionalnym programie – *Fundusze Europejskie dla Opolskiego*.

Tabela 5. Zalecenia do polityki rewitalizacyjnej realizowanej w województwie opolskim do 2030 roku

ODBIORCY ZALECEŃ	GŁÓWNE ZALECENIA (propozycje kierunków działań)
zalecenia dla gmin prowadzących politykę rewitalizacyjną	<ul style="list-style-type: none"> ✓ podniesienie jakości zapisów programów rewitalizacji; ✓ poprawa efektywności procesów rewitalizacji; ✓ uszczegółowienie sposobów zarządzania procesami rewitalizacji; ✓ zmiana mechanizmów finansowania procesów rewitalizacji;
rekomendacje dla Zespołu ds. rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> ✓ systemowe wzmocnienie kompetencji samorządów lokalnych; ✓ zapewnienie JST dostępu do szkoleń wyrównujących wiedzę w podstawowych obszarach tematycznych związanych z rewitalizacją⁸; ✓ realizacja rozbudowanego wsparcia szkoleniowego z zakresu metodyki opracowania GPR; ✓ implementacja dobrych praktyk wypracowanych przez samorzady z innych regionów, które aktywnie korzystają z narzędzi u.o.r.; ✓ organizacja wyjazdów studyjnych o charakterze ponadregionalnym do miast posiadających bogate doświadczenia w użyciu narzędzi u.o.r. (w zakresie funkcjonowania Specjalnej Strefy Rewitalizacji np. Włocławek, Płock, Kalisz, Polkowice lub włączenia społecznego, w tym z udziałem Komitetu Rewitalizacji (np. Wałbrzych, Starchowice, Leszno, Włocławek); ✓ organizacja lokalnych wyjazdów studyjnych do gmin opolskich posiadających osiągnięcia w zakresie realizacji projektów rewitalizacyjnych, gł. w sferze: mieszkaniowej, dziedzictwa kulturowego, włączenia społecznego;
zalecenia dla samorządu województwa na lata 2021-2027	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wspieranie działań rewitalizacyjnych zwłaszcza w odniesieniu do miast małych i średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze; ✓ umożliwienie wsparcia procesu opracowania GPR, gł. procesów partycypacyjnych na etapie programowania i wdrażania rewitalizacji; ✓ rozważenie modyfikacji zapisów kierunkujących podejściu do rewitalizacji w ramach lokalnych polityk miejskich, uzależniając realizację działań w sferze fizycznej i przestrzennej od ich oddziaływania na

⁸ W tym zakresie Wykonawca analizy wskazał w raporcie propozycje tematów szkoleń dla gmin województwa opolskiego, w ramach planowanych do uruchomienia modułów tematycznych

	<p>redukcję deficytów w sferze społecznej i środowiskowej;</p> <ul style="list-style-type: none">✓ utrzymanie wsparcia bezwrotnego w co najmniej takiej wysokości, jak w obecnej perspektywie finansowej na działania przeznaczone dla gmin miejskich i miejsko-wiejskich;✓ zwrócenie uwagi na całkowicie odmienny charakter potrzeb gmin wiejskich i niski stopień przygotowania do prowadzenia działań w rozumieniu ustawy o rewitalizacji;✓ przeznaczenie większej alokacji na rozwój obszarów zdegradowanych wyznaczonych przez gminy miejskie, ze względu na mniejsze potrzeby gmin wiejskich i możliwość realizacji podobnych celów w ramach programów odnowy wsi;✓ rozważenie wprowadzenia obszarów rewitalizacji jako OSI (np. wsparcie wszystkich obszarów rewitalizacji lub wybranych gdzie koncentrują się problemy społeczno-ekonomiczne);✓ podejmowanie działań przez JST w PR także w odpowiedzi na występujący problem depopulacji.
--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Analizy programów rewitalizacji funkcjonujących w województwie opolskim w okresie 2014-2020*, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Opole listopad 2020 r., s. 125-144.
